

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ДВНЗ “ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА”

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ:
УКРАЇНСЬКИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Івано-Франківськ
«НАІР»
2019

УДК 371.134:377.35

ББК 74.58я43

П 84

*Друкується відповідно до рішення Вченої ради
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(протокол № 12 від 27 грудня 2018 р.)*

Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 340 с.

ISBN 978-966-2716-33-7

Рецензенти:

Євтух М.Б. – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету.

У колективній монографії представлені дослідження науковців України, Румунії, Угорщини, Республіки Білорусь, репрезентовані у доповідях учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій» (Івано-Франківськ, 11-12 жовтня 2018 року).

Розглянуто актуальні питання професійної підготовки фахівців в умовах сучасних соціально-економічних і освітніх викликів у контексті концептуальних засад і практичних аспектів доуніверситетської та післядипломної освіти; висвітлено й узагальнено національний і зарубіжний досвід організації професійної підготовки фахівців задля впровадження його позитивних елементів у діяльність сучасних закладів вищої освіти.

ISBN 978-966-2716-33-7

© ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», 2019

ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ГУЦУЛЬЩИНИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО- ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Тарас Паска

аспірант, фахівець навчально-методичного відділу
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаніка» (м. Івано-Франківськ, Україна)
e-mail: aksap55@gmail.com

Анотація. У розділі висвітлено роль декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини у формуванні художньо-творчих здібностей і професійного самовизначення сучасних здобувачів освіти, становленні етнокультурної ідентичності молоді. Охарактеризовано систему навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, позашкільних і мистецьких закладів Гуцульського регіону щодо вивчення й популяризації різних видів народного декоративного мистецтва. Розкрито можливості музейної педагогіки в процесі знайомства учнів із кращими зразками автентичного гуцульського мистецтва. Акцентовано увагу на використанні етнопедагогічного феномену мистецьких династій Гуцульщини в процесі формування загальнокультурних та ціннісно-сміслових компетентностей здобувачів освіти. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення вивчення гуцульського декоративно-прикладного мистецтва та його інтеграції в сучасні особистісно-орієнтовані технології.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, Гуцульщина, гуцульщинознавство, мистецькі династії, етнопедагогіка, музейна педагогіка.

RESEARCH ON THE HUTSUL ARTS AND CRAFTS AS A MEANS OF THE LEARNERS' ARTISTIC CREATIVITY AND PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION FORMATION

Abstract. The chapter highlights the role of the Hutsul arts and crafts in the formation of artistic and creative abilities and professional self-determination of modern learners, shaping ethno-cultural identity of the youth. The system of teaching and educational work of general secondary schools, out-of-school and art establishments of the Hutsul region on the research and popularization of various types of folk arts and crafts is described. The possibilities of museum pedagogy in the process of teaching students the best examples of authentic Hutsul art are revealed. The emphasis is on the use of the ethno-pedagogical phenomenon of artistic dynasty in Hutsul region in the formation process of the learners' general cultural and value-semantic competences. Proposals for the teaching and methodological supplies improvement in study of the Hutsul arts and crafts and its integration into modern personality-oriented technologies are observed.

Key words: arts and crafts, the Hutsul region, Hutsul study, artistic dynasties, ethnopedagogy, museum pedagogy.

У системі національного виховання, формування художньо-творчих здібностей і професійного самовизначення здобувачів освіти важливу роль відіграє українське народне декоративне мистецтво, зокрема декоративно-прикладне мистецтво (ДПМ) Гуцульського краю. Воно сприяє розвитку у дітей та молоді почуття прекрасного, стимулює їхнє художнє і естетичне мислення, впливає на розвиток творчої діяльності. Гуцульське мистецтво має унікальний потенціал національно-патріотичного та морального виховання, становлення етнокультурної ідентичності сучасних школярів.

Гуцульщину справедливо називають самотутнім, колоритним куточком України. Тут до наших днів збереглася автентична народна культура її корінних жителів – етнографічної групи гуцулів. Від мешканців інших регіонів країни вони відрізняються

способом господарювання, заняттями, побутом, говіркою, одягом, звичаями, обрядами і традиціями.

Гуцульський край охоплює східну, найвисокогірнішу частину Українських Карпат. За сучасним адміністративно-територіальним поділом – це територія Верховинського, Косівського, Надвірнянського, південної частини Коломийського районів та Яремчанської міської ради Івано-Франківської області (Галицька Гуцульщина), Вижницького і Путильського районів Чернівецької області (Буковинська Гуцульщина) та Рахівського району Закарпатської області (Закарпатська Гуцульщина). Загальна площа цього регіону складає 9,2 тис. квадратних кілометрів. У 262 населених пунктах тут проживає майже півмільйона осіб, нараховується понад 260 загальноосвітніх навчальних закладів [14, с. 132].

Сталий розвиток Гуцульщини, збереження і популяризація її самобутнього декоративно-прикладного мистецтва зумовлюється низкою нормативно-правових актів: законами України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (1995), «Про народні художні промисли» (2001), «Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» (2004), «Про засади державної регіональної політики» (2015), указами Президента України «Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні» (2006) та «Про збереження і популяризацію гуцульської культури» (2009).

Із ухваленням Міністерством освіти і науки концепції Нової української школи (2016) та прийняттям Закону України «Про освіту» (2017) з'явилась потреба докорінного переосмислення системи національного виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості школяра, адже «нова школа буде плекати українську ідентичність» [6].

Важливу роль в популяризації етномистецтва Гуцульщини відіграє науково-дослідний проект «Гірська школа Українських Карпат», започаткований у 2006 р. науковцями Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. В ході його реалізації створено Творчу навчально-наукову лабораторію, започатковано видання фахового журналу «Гірська школа Українських Карпат», проводиться захист студентських проектів на

тему «Народні промисли і ремесла Карпатського регіону».

Помітний імпульс відродженню ДПМ дала програма Івано-Франківської обласної ради «Розвиток народних ремесел і промислів на Прикарпатті» (2000 р.), а також низка регіональних проектів, зокрема: «Ремісничя палітра Прикарпаття», «Відродження буковинського ліжникарства», «Сім чудес Путильщини», Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда», щорічний обласний конкурс декоративно-ужиткового мистецтва «Знай і люби свій рідний край» (Косів), «Програма розвитку та охорони Косівської мальованої кераміки на 2018-2020 рр.», обласний мистецький конкурс-олімпіада з дизайну та образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва (Івано-Франківськ).

Вагоме значення мають міжнародні проекти з популяризації культурної спадщини Гуцульщини. Серед них – Міжнародні щорічні Гуцульські фестивалі, Міжнародна Карпатська Школа Етнодизайну, «Світ Карпатських розет», Міжнародний мистецький фестиваль «Карпатський простір», «Євро регіон «Карпати – Україна», Міжнародні фестивалі гірських професій та ін.

Широкий спектр проблем і перспектив розвитку ДПМ Гуцульщини було висвітлено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях:

- «Гуцульський феномен: мистецтво жити і творити» (м. Косів, 2011 р.);
- «Феномен українського художнього деревообробництва» (с. Яворів, 2012 р.);
- «Національно-патріотичне, природо-екологічне та морально-правове виховання населення Гуцульського регіону – важливий вклад у збереження цілісності України, її природних ресурсів та історико-культурної спадщини: стан, проблеми, шляхи їх розв’язання» (м. Надвірна, 2015 р.);
- «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону» (м. Івано-Франківськ, 2017 р.);
- «Український феномен Гуцульщини: національний та європейський контексти» (м. Коломия, 2017 р.);
- «Гуцульщина – XXI сторіччя: проблеми та перспективи збереження гірської природи та етнічної культури в гуцульському

регіоні Українських Карпат в умовах глобалізації» (м. Яремче, 2018 р.);

- «Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій» (м. Івано-Франківськ, 2018 р.).

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. мистецтвознавчі та історико-культурологічні розвідки в галузі народних промислів, ремесел та декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини репрезентували П.Андріюк, П. Арсенич, С. Боньковська, В.Ворончак, С. Гвоздевич, М.Гнатюк, В.Грабовецький, М.Грепінняк, М. Домашевський, В. Дутка, В.Клапчук, В. Корпанюк, М. Корпанюк, Б. Кушнір, Г. Кожолянко, Б. Кушнір, В. Молинь, О.Никорак, Л. Оршанський, І. Остап'юк, М. Паньків, Д.Приймак, Й. Приймак, І. Свйонтек, М. Семкіяш, І. Сеньків, О. Слободян, О.Соломченко, К. Сусак, Я. Ткачук, І. Фокшей, Ю. Юсипчук, Т.Янко та ін.

Проблеми організації декоративно-прикладної діяльності здобувачів освіти, використання ефективних форм і засобів допрофесійної художньої освіти, формування етнокультурної ідентичності молоді в процесі вивчення гуцульського декоративного мистецтва аналізували у своїх працях науковці та освітяни-практики Г. Вережак, М. Гнатюк, А. Григоруk, І. Зеленчук, Я.Зеленчук, Н. Кузан, В. Лаппо, П. Лосюк, В. Лосюк, Н. Луцан, І. Пелипейко, О. Поясик, Р. Скульський, М. Стельмахович, Д. Стефлюк, Б. Тимків, І.Фічора, В. Хрущ, О. Хрущ, П. Шкрібляк, Р. Яцишин та ін.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. на Прикарпатті, Буковині і Закарпатті виник активний освітній рух з відродження гуцульської школи, впровадження ідей гуцульщинознавства в навчально-виховний процес. Створено науково-методичне об'єднання Гуцульська освітянська рада (1991), яка розробила концептуальні засади розбудови гуцульської школи як регіональної української національної. Її базовою ідеєю стало використання етнографічного компонента, зокрема й гуцульського ДПМ, в сучасному закладі освіти.

Дослідженням проблем використання культурно-мистецької спадщини в освітньому просторі регіону займаються також філія «Гуцульщина» НДІ українознавства МОН України (Верховина),

науково-дослідна лабораторія «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство» НАПН України (Яворів), Регіональне об'єднання дослідників Гуцульщини (Львів), а також мережа культурно-етнографічних товариств, об'єднаних у ГО «Всеукраїнське товариство «Гуцульщина». Висвітлюється аналізована проблема у регіональних науково-педагогічних і літературно-мистецьких часописах, зокрема «Гуцульська школа», «Освітнянський вісник», «Обрії», «Галичина», «Гуцульський календар», «Гуцули і Гуцульщина», «Писанка», «Гражда», «Грегит» та ін.

Багата культурна спадщина майстрів народного декоративного мистецтва Гуцульщини є потужним пластом, який повинен активно використовуватись у навчально-виховному процесі, художньо-естетичному, трудовому, моральному вихованні здобувачів освіти, їх професійному самовизначенні. Систематичні заняття з вивчення ДПМ сприяють реалізації таких завдань:

- формування поваги до народних звичаїв, традицій, цінностей та їх творців і носіїв – майстрів-професіоналів ДПМ;
- опанування різних видів гуцульського ДПМ;
- виявлення обдарованих дітей, схильних до декоративної творчості;
- розвиток цілеспрямованості, наполегливості, працьовитості, творчої активності здобувачів освіти;
- задоволення потреб молоді у професійній орієнтації та професійному самовизначенні;
- формування такої ключової компетентності, як уміння вчитися впродовж усього життя: визначати власні художні інтереси і потреби; здобувати і опрацьовувати культурно-мистецьку інформацію; планувати особистий час для пізнання творів мистецтва та самовираження через мистецтво;
- виховання патріотизму та національної самосвідомості молоді.

Вивчення ДПМ починається із знайомства з головними видами та осередками народного мистецтва Гуцульщини, такими як:

- художня різьба по дереву та інкрустація – Яворів, Косів, Брустури, Річка, Прокурава, Соколівка, Підзахаричі, Сергії,

Ворохта, Ясиня, Косівська Поляна, Кваси, Луги, Шепіт, Костилівка, Делятин, Яремче, Вижниця;

– мосяжництво (художня обробка металів) – Бистрець, Брустури, Криворівня, Річка, Космач, Верховина;

– художнє ткацтво – Шешори, Яворів, Рожнів, Корнич, Космач, Верхній Березів, Косів, Виженка, Барвінків, Саджавка, Білі Ослави, Заріччя;

– ліжникарство – Яворів, Путила, Кваси, Космач;

– народна вишивка – Космач, Косів, Підзахаричі, Черганівка, Пістинь, Зелене, Вижниця, Саджавка, Яворів, Рожнів, Вашківці;

– гуцульська художня кераміка – Косів, Коломия, Пістинь, Старі Кути;

– писанкарство – Коломия, Космач, Брустури, Річка, Шешори, Чорний Потік, Розтоки, Яблуниця, Виженка, Черногузи, Усть-Путила, Мілієве, Замагора, Верховина, Криворівня, Баня-Березів, Кривопілля, Яворів, Яремче, Ворохта, Микуличин, Рахів, Великий Бичків;

– випалювання по дереву – Косів, Річка, Вижниця;

– килимарство – Косів, Яворів, Путила, Вижниця;

– лозоплетіння – Підзахаричі, Тюдів;

– коренерізьблення – Рахів, Ясиня;

– виготовлення музичних інструментів (трембіти, скрипки)

– Шепіт, Буковець, Верховина, Довгопілля, Космач;

– народний одяг – Яворів, Вижниця, Космач, Рожнів, Косів;

– ложкарство – Прокурава;

– гуцульські сувеніри та іграшки – Косів, Микуличин, Яремче;

– художня обробка шкіри – Косів, Космач, Верховина, Розтоки, Яремче, Пістинь.

Про те, як в сучасному глобалізованому суспільстві можна зберігати і розвивати свої обряди і традиції, народні ремесла і промисли, свідчить приклад найбільшого гуцульського села Космач. Цей населений пункт Косівщини, який має 32 присілки та понад 6 тисяч осіб населення, вважається одним із провідних центрів ДПМ Гуцульщини. У наш час тут працює понад 3000

талановитих майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Серед них – писанкарі, вишивальники, ткачі, ліжникарі, бондарі, різьбярі, ковалі, керамісти. Крім того, у селі є майстри, що виготовляють музичні інструменти, гуцульські кептарі, сардаки та ін. Космач славиться тим, що тут практично у кожній оселі є свій неперевершений майстер [23, с. 8].

Вивченням ДПМ на Гуцульщині охоплено усі типи навчальних закладів: дошкільні, заклади загальної середньої освіти, позашкільні (центри дитячої творчості), мистецькі, а також спеціалізовані класи шкіл і ліцеїв, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти та допрофесійної підготовки. Ця робота здійснюється відповідно до регіональних навчальних програм курсів за вибором, факультативів, гуртків таких як «Гуцульщинознавство», «Регіональна програма з трудового навчання (різьба по дереву)», «Регіональна програма з образотворчого мистецтва», «Художня обробка деревини», «Писанкарство», «Народна гуцульська вишивка», «Художня кераміка», «Технологія ткацтва (ліжникарство)», «Композиція художньої вишивки», «Основи бондарювання», «Гуцульщина в народних обрядах», «Історія Гуцульщини» та ін.

Цілеспрямована система навчально-виховної роботи щодо засвоєння місцевих художніх і ремісничих традицій сформувалася у багатьох гірських школах, зокрема на території:

- Надвірнянського району (Чорнопотоківська ЗОШ, Саджавська ЗОШ, Добротівський НВК, Надвірнянська ЗОШ №1);
- Яремчанської міської ради (Микуличинська ЗОШ, Яремчанська ЗОШ №1);
- Верховинського району (Білоберізька ЗОШ, Криворівнянська ЗОШ, Красноільська ЗОШ, Буковецька ЗОШ);
- Путильського району (Мариничівський НВК «Родина», Підзахаричівський НВК «Перлина Гуцульщини», Яблуницька ЗОШ);
- Вижницького району (НВК «Берегометська гімназія»);
- Рахівського району (Рахівська ЗОШ №1, Косівсько-Полянська ЗОШ, Ясінянська ЗОШ);
- Коломийського району (Матеївецька ЗОШ, Нижньовербізька ЗОШ);

У Косівському районі допрофесійну підготовку з ліжникарства, вишивки, ткацтва, художнього різьбярства по дереву проводять 15 шкіл району, які розташовані у відомих осередках гуцульських народних промислів. Так, у Яворівській ЗОШ школярі на високому ремісничому рівні опановують художнє різьблення по дереву, вишивку та ліжникарство, у Рожнівському НВК «Гуцульщина» – художнє різьблення по дереву, вишивку, ткацтво, кераміку, дизайн, у Брустурівській ЗОШ – вишивку, художнє різьблення по дереву, виготовлення виробів із сиру. Художнє різьблення по дереву вивчається також у Бабинській, Великорожинській, Космач-Рушірській, Соколівській ЗОШ. Народна вишивка і художня різьба по дереву викладаються у Косівських ЗОШ № 1 та № 2, Косівському ліцеї, Вербовецькій, Городянській, Кутській, Річківській, Старокосівській школах [2, с. 28].

У 2012 р. науково-методична рада Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти надала Яворівській ЗОШ I-III ст. Косівського району статус «Авторська школа». Це стало визнанням вагомого внеску в розбудову гуцульської школи Петра Лосюка – незмінного директора школи з 1963 по 2013 рр., кандидата педагогічних наук, Народного вчителя України. Він розробив та запровадив авторську концепцію організаційно-педагогічних основ діяльності сільської школи, яка базується на впровадженні системи трудового, естетичного й інтелектуального виховання на основі декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини, красзнавчо-пошукової, суспільно корисної й природоохоронної роботи дітей, учнівської молоді, їхніх батьків та громади.

«Орієнтовна програма з гуцульщинознавства», складена педагогами цієї школи В. Корпанюк, Н. Петрич, М. Рибенчук передбачає ознайомлення з основами гуцульського ДПМ та традиційними художніми ремеслами рідного краю уже в 2-4 класах початкової школи [9, с. 138].

В освітньому просторі усіх гуцульських районів впродовж останніх 25 років розвиваються різноманітні форми і складаються цікаві традиції залучення учнів до народного декоративного мистецтва. Найбільш поширені серед них: пошуково-дослідницька

діяльність з вивчення локальних осередків народного ДПМ; проведення етнографічних експедицій; зустрічі з народними майстрами та професійними художниками; уроки-екскурсії в історико-краєзнавчі, етнографічні, мистецькі музеї; майстер-класи; участь у конкурсах народних ремесел; виставкова діяльність; залучення молоді до роботи Малої академії наук України; участь у етнофестивалях різних рівнів; заочні олімпіади з гуцульщинознавства.

Упродовж століть майстри ДПМ з покоління в покоління творили речі, необхідні людям у побуті, зберігаючи народні вміння, матеріалізуючи естетичний і моральний ідеал гуцульських традицій. Тому важливим чинником формування загальнокультурної та ціннісно-сислової компетентностей здобувачів освіти в освітньому просторі Гуцульщини стає використання етнопедагогічного феномену мистецьких династій краю. Під час навчальних занять, пошуково-експедиційної роботи, безпосереднього спілкування з представниками династій школярі усвідомлюють їхню роль у збереженні автентичної культури попередніх поколінь, трудових традицій і звичаїв гуцулів, отримують досвід професійного самовизначення.

Щороку найталановитіші школярі Гуцульських районів Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей демонструють свої науково-дослідницькі, пошуково-краєзнавчі творчі роботи на регіональних зльотах обдарованої молоді. Так, у травні 2018 р. у Верховині проведено XXI регіональний Зліт обдарованої молоді Гуцульщини, у якому взяло участь більше 200 учнів з 8 районів та 16 ОТГ краю. Вони змагалися у 14 номінаціях, зокрема «Декоративно-прикладне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Гуцульщинознавство», «Фольклористика й етнографія» та ін. [4, с. 3].

Одним з пріоритетних напрямів засвоєння найкращих гуцульських мистецьких надбань стала музейна педагогіка. Під час уроків-екскурсій до музеїв учні вивчають автентичні вироби майстрів ДПМ з усіх куточків Гуцульщини, дізнаються про їх життєвий і творчий шлях, усвідомлюють необхідність збереження і популяризації гуцульської культурної спадщини. Провідною музейною установою регіону є Національний музей народного

мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського в Коломиї. Тут зберігається 50 тисяч експонатів, які представляють усі види традиційного народного ДПМ, починаючи з XVII ст. до наших днів. Про його популярність свідчить той факт, що впродовж 2017 р. тут побувало 18 тисяч іноземних туристів із 60 країн світу [17, с. 5].

Вагомий досвід організації освітньої роботи з метою популяризації ДПМ мають Вижницький краєзнавчий музей, Берегометський краєзнавчий музей, музей історії Надвірнянщини, Делятинський краєзнавчий музей, Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини, Яремчанський музей етнографії та екології Карпатського краю, Регіональний історико-краєзнавчий музей Гуцульщини (Верховина), музей історії міста Коломиї.

Музейний простір Гуцульщини доповнюють шкільні, відомчі і приватні музеї, музейні кімнати, світлиці, галереї. Результативна освітньо-пізнавальна та пошуково-дослідницька робота проводиться у музеї народного мистецтва Яворівської ЗОШ, музеї побуту і декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини Вербовецької ЗОШ, краєзнавчому музеї Річківської ЗОШ, музеї побуту та мистецтв Гуцульщини Хімчинської ЗОШ, історико-краєзнавчому музеї «Джерело» Брустурівської ЗОШ, краєзнавчому музеї «Дідусева хата» Черганівської ЗОШ, етнографічному музеї Середньоводянської ЗОШ, народознавчому музеї «Гуцулянка» Кобилецько-Полянської ЗОШ, історико-краєзнавчих музеях Рахівських ЗОШ №1, 3, краєзнавчих музеях Саджавської, Черниківської, Молодківської ЗОШ, етнографічних музеях Красноільської, Буковецької, Білоберізької ЗОШ, кімнатах-світлицях Верхньоаясенівської, Бистрецької, Красницької ЗОШ та ін.

Інтерактивні методи популяризації ДПМ стали невід'ємною складовою діяльності приватних музеїв Гуцульщини. Серед найбільш відвідуваних – музей звичаєвої символіки Гуцульщини Юрія Боберського у Микуличині, етнографічний музей старожитностей Гуцульщини Ярослава Зеленчука у Криворівні, етнографічний музей родини Корнелюків у Косові, музей народної творчості Михайла Струтинського (Косів), музей родини Малявських (Косів), музей гуцульського побуту, етнографії та

музичних інструментів імені Романа Кумлика у Верховині, музей-колекція Зої Сагайдачної (Косів), музей гуцульської магії Миколи Данилюка (Верховина), музей гуцульської різьби Юрія Павловича (Рахів) та багато інших.

Творчу самореалізацію дітей та молоді в процесі практичного оволодіння різними видами ДПМ забезпечують позашкільні заклади Гуцульщини. Так, при Косівському районному центрі дитячої творчості відкрито гуртки «Художня кераміка», «Ткацтво», «Бісероплетіння», «Образотворче мистецтво», «Писанкарство», «Вироби з сиру», «Народна керамічна іграшка», а також студії «Народний розпис», «Моделювання народної іграшки і сувенірів», «Дивосвіт» та музей мистецтв.

Декоративно-прикладний напрям діяльності на високому професійному і педагогічному рівні забезпечують також Вижницький БДЮТ, Рахівський РБ ДЮТ, Надвірнянський РЦДТ, Ланчинський ЦДЮТ, Яблунівський ЦДТ, Надвірнянська районна СЮТ, Коломийський РБ ДЮТ, Коломийський БДЮТ, Коломийський НВЦТУМ, Яремчанський ЦПРДЮ, Путильський РЦДЮТ.

Мережа спеціалізованих мистецьких навчальних закладів Гуцульщини також фахово здійснює допрофесійну мистецьку освіту молоді. Зокрема, в Косівській дитячій школі мистецтв у 2018/2019 навчальному році навчається 355 учнів не лише з м. Косова, а й з 16 сіл Косівського району [11]. Початкову художню освіту та навчання гуцульському декоративному мистецтву здійснюють Кутська дитяча школа мистецтв, Вижницька школа мистецтв, Нижньовербізька дитяча школа мистецтв, Надвірнянська дитяча художня школа та ін.

В умовах розбудови української національної культури і освіти важливого значення набуває підготовка молодших спеціалістів, бакалаврів, магістрів декоративно-прикладного, образотворчого мистецтва, дизайну та художньої реставрації творів мистецтва. На території Прикарпаття, Буковини і Закарпаття сформувалася мережа спеціалізованих навчальних закладів, які формують культурно-естетичний рівень народного та професійного мистецтва, сприяють відродженню промислів і ремесел Гуцульщини. Серед них:

- Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва (КІПДМ) Львівської національної академії мистецтв;
- Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва (в структурі КІПДМ);
- Вижницький коледж прикладного мистецтва імені В.Ю.Шкрібляка.
- Закарпатська академія мистецтв (ЗАМ) в Ужгороді;
- Коледж мистецтв ім. А. Ерделі в Ужгороді (в структурі ЗАМ);
- Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника в Івано-Франківську;
- Центр професійно-технічної освіти № 1 в м. Івано-Франківську;
- Вище художньо-професійне училище № 3 в м. Івано-Франківську;
- Вище професійно-технічне училище № 21 в м. Івано-Франківську;
- Коломийський політехнічний коледж.

Пізнавальними і творчими для сучасної молоді стали гуцульські етнофестивали, зокрема «Карпатське коло» (Шешори), «Писанка» (Коломия), «Великдень у Космачі» (Космач), «Етноплей» (Надвірна), «Мальований дзбаник» (Косів), «Карпатський простір» (Івано-Франківськ), «Барви дитинства» (Івано-Франківськ), «Барви карпатського ліжника» (Кваси), «Лудине» (Косів), «Гражда Fest» (Київ), «Полонинська ватра» (Путила), «Керамічні канікули» (Космач).

Учнівська і студентська молодь Гуцульщини – активний учасник свят митців народних художніх промислів таких як «Косівщина – перлина Гуцульщини» (Косів), «Шовкова косиця» (Путила), «Фольклорне подвір'я» (Надвірна). Дитячі роботи з багатьох видів ДПМ представлені на таких мистецьких виставках, як «Гуцульщина. Дитячий погляд» (Косів), «Гомін Карпат» (Івано-Франківськ), «Барвограй» (Яворів) та ін.

Розглянемо особливості вивчення найбільш характерних видів декоративно-прикладного мистецтва в закладах освіти Гуцульського регіону.

Гуцульська вишивка – найдавніший, найпоширеніший і

найдоступніший вид народного декоративно-прикладного мистецтва, унікальне явище художньої культури. Вона уособлює графічну, живописну та орнаментально-композиційну культуру народу, демонструє результат як матеріально-практичної, так і духовної діяльності людей. Важливе значення має естетична і пізнавальна функції вишивки. Адже через систему орнаменту, багатство кольорів передаються багатогранні аспекти світорозуміння та світосприйняття навколишнього світу. Вишивка активно виконує також комунікативну функцію – зорову передачу інформації від покоління до покоління, від митця до митця.

Враховуючи вищенаведені фактори, в закладах освіти Гуцульщини вагоме місце займає вивчення і популяризація народної вишивки. Основним змістом декоративної творчості школярів є оволодіння основами мистецтва вишивки; послідовне оволодіння операціями проектно-технологічної діяльності: від задуму до його реалізації в готовому виробі з вишивкою; задоволення професійно-пізнавальних інтересів і потреб для свідомого вибору власного професійного шляху.

Навчальні заняття у 5-11 класах відкривають учням яскравий світ гуцульської вишивки, яка є найбільш багатую складними узорами, орнаментами і композиціями серед вишивок інших регіонів України. Її головна особливість – геометричний багатоколірний орнамент, який варіюється по-особливому в кожній місцевості. Часто навіть сусідні гірські села відрізняються художньо-вираженими засобами вишивання. А в кожному населеному пункті може побутувати від 10 до 30 різних орнаментів та вживатися свої самотні назви вишивок, ниток, технік.

За мотивами орнаменти вишивок поділяються на чотири групи, які детально вивчаються учнями: геометричні, рослинні, зооморфні та антропоморфні (картини минулого, портрети, повсякденне життя і побут горян).

У процесі оволодіння основами мистецтва вишивки школярі знайомляться з техніками гуцульської вишивки, яких є більше десяти, традиційними матеріалами для вишивання, засвоюють орнаментальні особливості і композиції рідного краю. Здійснюється професійна діагностика, знайомство з сучасним вишивальним виробництвом та професіями у сфері вишивального

мистецтва (вишивальник ручної вишивки, вишивальник машинної вишивки).

Обов'язковий елемент засвоєння гуцульської вишивки – збирання і вивчення її зразків у рідному селі чи місті, спостереження за роботою відомих майстрів цього виду мистецтва, відвідування виставок, музеїв, центрів народної творчості. Все це дає змогу молоді усвідомити сфери застосування та функції традиційної вишивки – обрядової, інтер'єрної, побутової, святкової. Школярі вчать аналізувати різні зразки автентичного художнього вишивання – декоративні панно, рушники, скатертини, серветки, доріжки, подушки, тайстри, килими та предмети одягу, серед яких сорочки-вишиванки, сукні, кептарі, сердаки, краватки і навіть кожухи.

Популяризація народної вишивки серед дітей та молоді проводиться шляхом знайомства з творами відомих майстрів вишивального мистецтва Гуцульщини. Зокрема, художник-орнаменталіст Георгій Гарас (1901-1972) за сорок років створив близько трьох тисяч зразків буковинського орнаменту на основі народних гуцульських взірців (переважно рушники і краватки). Майстер був автором цілої галереї вишитих портретів визначних письменників України, серед яких Тарас Шевченко, Іван Франко, Ольга Кобилянська, Юрій Федькович та ін. Творчість митця висвітлена у книзі-альбомі «Світ української вишивки. Феномен Георгія Гараса». У ньому представлено 1035 робіт майстра, з яких 150 сорочок, 100 рушників, 30 подушок, 26 краваток, 10 килимів, 700 серветок. У 2006 році засновано Благодійний фонд імені Георгія Гараса [20, с. 5].

Витонченою майстерністю і новизною композицій характеризуються роботи буковинської майстрині художньої вишивки і меценатки Ксенії Колотило (1916-2007). У її збірці понад 1000 узорів для серветок, подушок, скатертин, сорочок, рушників. З 1939 р. вона проживала в еміграції у Відні, де роботи майстрині щороку виставлялися під час щорічних «Культурних тижнів», а також експонувалися в Німеччині, Нідерландах, Швейцарії, Бельгії. Перша її виставка в Україні відбулась у 1988 році - в Києві, Чернівцях, Львові. У школі рідного села Підзахаричі (Путильщина) відкрито музей Ксенії Колотило, а в Білоберізькій школі

Верховинського району – музей вишивки її імені.

Талановитими майстрами гуцульської вишивки, із творчістю яких знайомляться учні гірських шкіл, стали Дмитро Походжук, Валерій Малиновський, Ганна Арсенич, Ганна Герасимович, Марія Гудима. Майстриня Ольга Курик (1922-2010) із Рожнева (Косівщина) як орнаменталіст, вишивальниця і модельєр одягу вишивала костюми для ансамблів «Смерічка», «Червона рута», «Ятрань», а також шила костюми для Софії Ротару, Назарія Яремчука та ін. Олена Гасюк стала автором альбому буковинських вишивок та навчального посібника «Художнє вишивання», очолила кафедру художньої вишивки у Вижницькому художньому училищі.

Заслужений майстер народної творчості України Василина Янушевська-Шкрібляк із с. Зелене (Верховинщина) відкрила музей гуцульської вишивки у власному будинку. Тут школярі, студенти, туристи знайомляться з оригінальними експонатами, зробленими майстринею власноруч – гігантськими вишитими іконами, пишними подушками, гуцульським одягом, рушниками.

Віднедавна потребує всебічного вивчення і осмислення творча спадщина найретельнішої дослідниці гуцульської вишивки Ірини Свйонтек (1937-2018). За півстоліття під час етнографічних експедицій вона зробила 60 тисяч фотографій взірців автентичної карпатської вишивки, видала 7 унікальних мистецьких альбомів (2005-2016) [3, с. 3].

Гуцульська народна вишивка продовжує розвиватися і збагачуватися, її зразки лягли в основу сучасної етномоди і етнодизайну. Про зростаючу популярність цього духовного символу і оберегу національної пам'яті українців свідчить поява міжнародного свята «Всесвітній день вишиванки», започаткованого у 2006 році студентами Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Поглиблює знання учнів про декоративно-прикладне мистецтво Гуцульщини навчання писанкарству. «Історія писанок сягає в далеке минуле українського народу і пов'язана ще з язичницьким ритуалом возвеличення одвічного закону весняного відродження землі», – пояснює мистецтвознавець, писанкар Д. Походжук [19, с. 52]. Навчальні програми позашкільної освіти з писанкарства ставлять за мету сприяти розвитку творчих

здібностей, пізнавального інтересу, просторової уяви та образного мислення у дітей від 7 років. Вони інтегрують знання здобувачів освіти з образотворчого мистецтва, креслення, художньої культури, історії, літератури, християнської етики, трудового навчання, гуцульщинознавства.

Школярі знайомляться з історією виникнення та розвитку писанкарства, його регіональними особливостями. Цей вид народного мистецтва до наших днів залишається традиційним у більшості карпатських сіл, де місцевими майстрами він доведений до найвищої у наш час досконалості. Писанки майже кожного гуцульського села мають свої локальні особливості. Це виявляється передусім у наявності тих чи інших орнаментальних мотивів, композиційних схем і поєднань візерунків, манері виконання, своєрідності колориту.

Під час навчальних занять педагоги пояснюють учням символіку гуцульських писанок, їх види та різновиди, технологію виготовлення, техніку розпису, народні звичаї і традиції, пов'язані з писанкарством. На Гуцульщині найбільшого поширення набула воскова техніка розпису, а характерним орнаментом місцевих писанок є рослинно-аніمالістично-геометричний візерунок. Серед геометричних мотивів домінують ромби, трикутники, хрести, розети, смерічки, зірки. Своєю насиченістю, складністю та кольоровою гамою писанки кожної місцевості перегукуються з орнаментами їх вишивок. Так, для космацьких писанок характерна жовтогаряча гама кольорів, віртуозність орнаментів, вишуканість. Чорнопотоківські писанки на блискучо-чорному тлі мають рослинний, тваринний і геометричний орнаменти, використовуючи червоні, чорні, жовті, зелені, сині кольори [21, с. 49].

Навчальна діяльність з писанкарства побудована таким чином, щоб діти мали можливість не тільки відтворювати традиційні орнаменти при виготовленні писанок, але й виготовляти власні творчі авторські роботи, зокрема й декоративні панно або композиції з використанням писанок.

Для розширення світогляду учнів та формування їхніх професійних інтересів проводяться зустрічі з відомими майстрами-писанкарями, мистецтвознавцями, відвідування виставок народної декоративної творчості, мистецьких і етнографічних музеїв рідного

краю.

Велике пізнавальне значення має вивчення творчості провідного гуцульського майстра писанкарства, вишивки, живопису, мистецтвознавця, етнографа, громадського діяча Дмитра Пожоджука. Він став ініціатором проведення Всеукраїнських та Міжнародних з'їздів писанкарів у Києві (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Організував Перший Всеукраїнський конкурс дитячої писанки. Обраний головою Всеукраїнської координаційної ради з вивчення і відродження писанкарства. Став одним із засновників культурно-мистецького журналу «Писанка», керує роботою юнацької студії художньої вишивки і писанкарства у рідному селі Космачі.

Для писанок Д. Пожоджука характерні простота і довершеність орнаменту, неповторність композиції, відчуття руху і ритму. Стали мистецькими шедеврами його писанки «Косарі», «А я собі Христя», «Дерево життя». В останній із них, яка є творчим звітом митця, автор поєднує символи сонця, хреста, небесної вісі, рослинні і геометричні орнаменти.

Народна майстриня Ганна Вережак працює педагогом у Яблуницькій ЗОШ І-ІІ ст. Путильського району, де вона організувала студію «Писанка». Була учасницею Міжнародних з'їздів писанкарів, переможцем обласного конкурсу «Галерея мистецтва» та конкурсів навчальних програм і посібників. Г. Вережак створила орієнтовну програму гуртка писанкарства для гуцульських шкіл, видала книги «Мистецтво узору на писанці», «Писанкарство», стала співавтором навчального посібника для 9-11 класів «Основи художніх промислів» [1, с. 442].

Заслуговує на увагу також творчість відомих писанкарів Гуцульщини – Світлани Стадник, Олега Кіращука (Коломия), Світлани Корпанюк-Грепиняк, Віри та Сергія Борисів (Косів), Катерини Крилюк (Шешори), Івана Семчука (Замагора), Олени Гулій (Старі Кути) та ін.

Велике захоплення викликає у молоді відвідування Музею писанкового розпису в місті Коломия – єдиного у світі музею писанки. Його експозиція налічує понад 12 тисяч писанок і декоративних яєць з різних регіонів України та багатьох країн світу [18]. У 2000 році спеціально для збереження і експонування творів писанкового розпису було побудовано музейну споруду у формі

найбільшого у світі писанкового яйця, яка згодом стала візиткою Коломиї. На базі музею з 2007 року проводяться щорічні Всеукраїнські етнофестивалі «Писанка» з метою відродження та популяризації традицій писанкового розпису, виявлення та підтримки обдарованих дітей. Зокрема, під час проведення фестивалю «Писанка – 2017» відбувся конкурс серед 150 юних писанкарів з різних областей України [26, с. 19].

Гордістю українців західної діаспори є пам'ятник-монумент у вигляді писанки в канадському місті Вегревілі, споруджений у 1975 році. Десятиметрове великоднє яйце символізує мир і безпеку, яку Канада забезпечила першим українським поселенцям цього регіону та їхнім нащадкам. Пам'ятники писанці зведено також у містах Вижниця, Запоріжжя (Хортиця), Сучава (Румунія), Апостолес (Аргентина).

У 2018 році Міністерство культури України включило традицію гуцульської писанки до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Заслужений художник України, дослідник декоративного мистецтва В.Корпанюк дає таку оцінку значенню і ролі сучасного писанкарства: «За вишуканістю творчого смаку і витонченістю виконання гуцульські писанки можуть рівнятися до всесвітніх шедеврів іранських, індійських, китайських та японських мініатюр... Кожна писанка – це самостійний художній твір декоративно-прикладного мистецтва. Беручи до уваги колосальний набуток, величезну спадщину писанкового мистецтва українського народу, сьогодні писанка слугує найкращим прикладом для наслідування мистецької творчості підростаючим поколінням, учнівською молоддю» [7, с. 323-324].

Збагачує загальний етномистецький кругозір школярів знайомство з естетичними цінностями гуцульської художньої кераміки та народного гончарства. Заняття в гуртках «Художня кераміка», «Гончарство», «Гуцульська художня кераміка» для дітей віком від 8 років практикуються відповідно до навчальних програм художньо-естетичного напрямку і включають три рівні підготовки: початковий, основний та вищий.

Основним змістом роботи на початковому рівні є загальне знайомство з гончарним ремеслом і мистецтвом художньої

кераміки, отримання знань про гончарні інструменти, гончарний круг та його технічні можливості, початкові прийоми основних технік керамічного виробництва.

Під час гурткових занять основного рівня підготовки учні засвоюють теоретичні знання і практичні навички володіння техніками й технологіями гуцульського гончарства, зокрема, таких, як формування виробів з глини, робота на гончарному крузі, сушіння та випалювання в печі, використання глазури та ангобів, виготовлення авторських виробів.

Заняття вищого рівня підготовки сприяють формуванню творчої індивідуальності вихованців. На них передбачено ознайомлення із визначними зразками художньої кераміки Гуцульщини та творчістю їх авторів, особливостями організації промислового керамічного виробництва. Засвоюються види керамічних виробів та ознаки їх якості, художні й технологічні особливості кераміки різних регіонів України. Завершується навчальний курс розробкою власної композиції та виготовленням декількох авторських виробів.

Велике пізнавально-виховне і професійне значення для молоді має знайомство з творчістю яскравої плеяди майстрів народної гуцульської кераміки. Вони виготовляли необхідні ужиткові речі – свічники, каганці, пічні кахлі та посуд: миски, глеки, дзбани, вази і т. п. Неперевершеним майстром у створенні сюжетно-тематичних розписів пічних кахлів був Олекса Бахматюк (1820-1882) з Косова. «Характерною рисою його творчості було збереження та використання старовинного декору, зокрема символічної орнаментики. Беручи до уваги прадавні елементи та мотиви, Бахматюк створив набагато складніші орнаментальні розписи, він розміщував їх на всій поверхні виробів, досягаючи гармонії форми і декору» [22, с. 420]. Майстер першим із гуцульських митців відобразив у своїх роботах працю простих людей. Рільники, чабани, ткачі, гончарі, зображені ним на кахлях, вносять демократичну течію у зміст керамічного розпису. Твори О. Бахматюка експонувалися на виставках у Відні (1873), Львові (1877) та інших містах. Вони відзначалися великим попитом, викликаючи значний інтерес серед австрійської знаті. Про високий авторитет цього художника свідчить такий історичний факт. У 1880

р., коли австрійський імператор Франц-Йосиф побачив на виставці у Коломиї розписи Бахматюка, вирішив придбати у нього цілу кахлеву піч [25, с. 443].

Розвиток косівської кераміки у ХХ столітті пов'язаний з творчістю славетної майстрині Павлини Цвілик (1891-1964). Вона створила низку зразків керамічних форм з казковим плетивом рослинних мотивів та зображенням тварин і птахів. Її вироби ставали справжніми художніми творами – глечики, тарелі, баклаги, півники, баранчики, свічники, маленькі фігурки гуцулів і гуцулок. П. Цвілик була нагороджена орденом «Знак Пошани», а на всесвітній виставці кераміки у Празі (1962) удостоєна срібної медалі [22, с. 427].

Сучасна майстриня гуцульської кераміки Валентина Джуранюк (Косів) створила сотні високомистецьких творів, для яких характерні: виразний і соковитий розпис; великі, ваговиті орнаментальні форми; продумані композиції з рослинних мотивів. Для більш складного розпису художниця використовує анімалістичні мотиви. В. Джуранюк – Член Національної спілки художників та Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Заслужений майстер народної творчості України, учасниця всеукраїнських і міжнародних мистецьких виставок. Так, на персональній виставці «Традиції і майстерність», яка відбулася у Коломиї в 2018 р., було представлено 220 гончарних робіт народної майстрині [16, с. 5]. Її декоративні тарелі, миски, вази, підсвічники, куманці й плесканці, декоративні скульптури і столові набори швидко знаходять своїх поціновувачів.

Впродовж віків невід'ємною частиною життя і побуту гуцулів було ткацтво, поєднуючи в собі риси ремесла та мистецтва. Кожна сім'я мала сама забезпечити себе полотном, сукном, одягом, килимами, рушниками та іншими виробами текстильного призначення. Вивчення здобутків гуцульського художнього ткацтва має важливе значення для розвитку сучасного декоративного мистецтва і професійної освіти молоді. Його орнаментальні мотиви, колористичні та композиційні особливості широко використовуються в сучасному одязі, у предметах побуту та в оформленні інтер'єрів.

У гірських школах вивчення ткацтва і таких його різновидів,

як ліжникарство та килимарство відбувається на уроках гуцульщинознавства (2-11 кл.), трудового навчання (5-9 кл.) та профільного навчання за відповідним технологічним напрямом (10-11 кл.) Крім того, багато дітей займається в гуртках «Декоративно-ужиткове мистецтво», «Народні ремесла України», «Ткацтво», «Валяння вовни», «Ліжникарство», «Килимарство», «Дизайн одягу», які працюють у школах, позашкільних закладах, центрах і студіях народного мистецтва.

Більш предметного висвітлення заслуговує досвід Яворівської ЗОШ I-III ступенів, де впродовж тривалого часу успішно поєднується профільне навчання з допрофесійною і професійною підготовкою школярів. Тут успішно апробується варіативний технологічний модуль «Технологія ткацтва (ліжникарство)» в 9-11 класах під керівництвом вчителя-методиста, члена Національної спілки народних майстрів України Марії Рибчук.

Село Яворів на Косівщині стало унікальним осередком виготовлення ліжників – барвистих вовняних покривал з двостороннім довгим ворсом, яке широко використовується для домашнього вжитку. Проте у гуцулів ліжник, крім утилітарної функції, виконує ще й роль окраси помешкання та своєрідного обрядового символу. «Ліжниками застеляли постіль, лави, їх розміщували на жердках, у такий спосіб прикрашуючи інтер'єр житла. Жодне весілля не обходилося без ліжників: наречена готувала для себе віно (посаг), родина дарувала ліжник. Традиція класти в домовину з покійником новий ліжник, збереглася у селі до нині», – зазначає мистецтвознавець, уродженець села Яворів, Василь Корпанюк [7, с. 320].

Залежно від вікових особливостей у процесі засвоєння ліжникарства в учнів формуються такі компетентності:

- пізнавальні – основні поняття та знання про історію розвитку ткацтва, килимарства, ліжникарства на Гуцульщині; творчість видатних майстрів цього мистецтва; види тканин; основні деталі ткацького верстата; основи композиції, символіки та кольорознавства;

- творчі – розвиток творчих здібностей, просторової уяви і фантазії дітей, формування їх естетичних смаків; створення власних узорів ліжників, збагачення новими елементами

традиційних;

– практичні – оволодіння процесом виготовлення ліжника: прядіння вовняних ниток, фарбування, мотання в гушки, намотування основи, ткання ліжника за вибраною композицією, валяння, висушування, розчісування;

– соціальні – виховання дбайливого ставлення до даного виду декоративно-прикладного мистецтва, популяризація сучасного художнього ткацтва і професії ткалі-ліжникарки.

Під час вивчення теми «Яворів – столиця ліжникарства» школярі вивчають творчість засновниці сучасної гуцульської ліжникарської школи Параски Шкрібляк-Король (1891-1953). Своєю майстерністю вона зробила справжній переворот – започаткувала виготовлення нового типу узорнотканих ліжників – «коверців». Для цього нею було винайдено спосіб фарбування вовняної пряжі, що дало можливість значно урізноманітнити візерунки ліжників. Тепер вони почали сприйматися як художньо-мистецькі твори. Гуцули називали їх «писаними вереннями». Роботи яворівської майстрині на європейській виставці-продажу в польському Лодзі 1921 року викликали захоплення відвідувачів і здобули золоту медаль [12, с. 9]. До нашого часу збереглися розроблені П. Шкрібляк-Король орнаментальні композиції ліжників: натуральний, лопатковий, комплект, комбінований, кривий, російський та ін. Але найголовніший її спадок – школа яворівського ліжникарства, де вона навчала молодих майстринь.

Під час навчальних занять учениці Яворівської ЗОШ успішно засвоюють майстерність ліжникарського ремесла. Найбільш обдаровані стають учасниками щорічного мистецького вернісажу «Барвограй», який з 2011 р. проводиться на базі Яворівського Регіонального центру народного мистецтва «Гуцульська гражда». Тут експонуються ліжники майстрів народної творчості Василяни Калинич, Анастасії Хім'як-Корпанюк, Ганни Копильчук, Ганни Вепрук, Марії Вепрук, Василяни Прокопишин, Марії Рибчук та інших. У 2017 р. наукова робота випускниці Яворівської школи Іванни Вепрук під керівництвом директора школи Вікторії Лосюк на тему «Гуцульський ліжник: від ужиткового виробу до мистецького витвору» здобула призове місце на III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт

учнів членів Малої академії наук України.

Аналізуючи результати навчальної роботи по вивченню декоративно-прикладного мистецтва, Народний вчитель України П. Лосюк підкреслює: «У ліжникарстві Яворівська школа досягла такого рівня, що вироби старшокласниці не поступаються ліжникам кращих майстринь-ліжникарок. Важливо, що школа формує розуміння того, що традиція не спиняє руху до прогресу, а навпаки, передбачає його... Сьогодні ці чудові витвори є однією з мистецьких візиток не тільки Яворова, але всієї Гуцульщини й України» [13, с. 113].

Уже 50 років у переважній більшості закладів освіти Гуцульського регіону вивчаються основи декоративного різьбярства – популярного з давніх часів різновиду художньої обробки дерева. Природні багатства, зручне географічне розташування, наявність доброякісної сировини в карпатських лісах створили тут найкращі умови для розвитку художнього деревообробництва. Найдавніші відомі дослідникам гуцульські різьблені дерев'яні вироби – ручні хрести, що зберігаються у Львівському музеї етнографії та художнього промислу, датуються XVI століттям [8, с. 373].

Процес оволодіння гуцульським різьбярством проходить під час уроків трудового навчання (хлопчики) у 5-9 класах, профільного навчання (технології) у 10-11 класах та занять відповідних факультативів, гуртків і студій у школах, позашкільних закладах, мистецьких центрах. Навчальні програми з художньої обробки деревини сприяють розвитку художнього мислення, конструкторських здібностей, творчої ініціативи, вміння на практиці застосовувати знання, здобуті на уроках художньої культури, математики, образотворчого мистецтва.

Формування компетентностей особистості у процесі опанування різьбленням по дереву передбачає:

- ознайомлення з історією гуцульського різьбярства, його найвидатнішими творцями і головними центрами;
- оволодіння практичними навичками гуцульського плоского художнього різьблення;
- засвоєння і виконання елементів та мотивів орнаменту, виконання замальовок зразків виробів;

– проектування виробів (декоративні тарелі, шкатулки, рахви, горнята, вази, топірці, жіночі прикраси, дитячі іграшки, підсвічники, цукорниці, кухонні дощечки, указки, панно та ін.) і їх виконання;

– самостійну розробку композицій і створення їх на поверхні виробу;

- формування вміння розрізняти вироби різних видів художньої обробки дерева за характерними особливостями традиційних центрів художніх промислів;

– виховання шанобливого ставлення до народних традицій, формування естетичного смаку, популяризації народних ремесел і промислів [13, с. 101].

На початку вивчення курсу художньої обробки деревини учні знайомляться з її історією та творчою спадщиною гуцульських різьбярів з яскравими індивідуальними почерками. Засновником і основоположником художньої обробки дерева став уродженець села Яворів Юрій Шкрібляк (1822-1884). Упродовж життя він зумів досягнути вершини художнього узагальнення, справжньої гармонії краси матеріалу, техніки виконання предметів ужиткового призначення. Елементи орнаменту та форми дерев'яних виробів Ю. Шкрібляка стали хрестоматійними, він здобув визнання далеко за межами Гуцульщини. Твори майстра експонувалися на господарсько-промислових виставках у Відні (1872), Львові (1877), Трієсті (1878), Станіславі (1879), Коломиї (1880) і були відзначені грошовими преміями та медалями. Вони і зараз експонуються в найпрестижніших музеях України, багатьох зарубіжних країн та у приватних колекціях, презентуючи усьому світу художнє деревообробництво як феномен української культури.

Декоративні прийоми Ю. Шкрібляка лягли в основу творчості його послідовників, перш за все синів Василя Шкрібляка (1856-1928), Миколи Шкрібляка (1858-1920), Федора Шкрібляка (1859-1942), а також онуків Юрія Корпанюка (1892-1977) та Семена Корпанюка (1894-1970). Їхня творчість посідає найвищу сходинку в історії розвитку гуцульської різьби по дереву.

Характерні художні стильові ознаки яворівської школи різьбярства були запозичені й розвинуті народними різьбярями Косова (Василь Девдюк), Брустур (Микола Гrepиняк), Річки

(Марко Мегединюк), Вижниці (Василь Шкрібляк) та інших населених пунктів Гуцульщини.

На перших заняттях, щоб викликати в дітей інтерес до творчості та виготовлення художніх виробів, педагоги знайомлять їх із самобутніми виробами народних майстрів-різьбярів у шкільних та приватних музеях, на виставках декоративно-ужиткового мистецтва, в майстернях народних умільців.

На наступних заняттях школярі вивчають основи виробництва художніх предметів, зв'язок художньої форми з технологічними способами обробки, матеріалознавство – властивості та можливості різних порід деревини.

Після вивчення головних елементів різьблення узорів, учні знайомляться з основними видами орнаментальних мотивів, які в гуцульській різьбі мають геометричний характер, тобто форми квадрата, ромба, кола, півкола, еліпса та ін. Далі найважливішою стає індивідуальна робота вчителя із школярем, щоб показати прийоми володіння різцями та іншими інструментами, яких нараховується близько 50, а також раціональні способи виконання тих чи інших операцій.

Засвоївши основні мотиви різьби, учні знайомляться і починають засвоювати композиції орнаментів, які мають відповідати призначенню предмета, гармонійно поєднуватися з його формою та текстурою матеріалу. На цьому етапі дуже важливим є педагогічне керівництво з боку викладача. «Адже саме в орнаментуванні повинні проявитися чуття міри, естетичний смак учня; саме на цьому етапі роботи перед ним виникає надзвичайно складне завдання: спираючись на традиційні елементи й мотиви, виготовити оригінальний твір, у якому б відчувалася єдність художньої форми й практичного призначення речі. Учителю допомагає кожному учневі глибоко зрозуміти роль композиції, що має вирішальне значення серед елементів художньої форми» [13, с. 105].

Учні старших класів оволодівають прийомами інкрустації, оздоблюючи вироби різнокольоровими шматочками твердих матеріалів (дерева, металу, мармуру, скла, перламутру, бісеру, каменю, декоративного дроту, кістки, рогу).

У процесі систематичної роботи над створенням художніх

виробів у хлопчиків та юнаків формується точність і швидкість рухів, акуратність, наполегливість, зосередженість, сила волі, поступово закріплюються трудові вміння й навички.

Вироби школярів аналізуються і оцінюються за такими критеріями, як ступінь оволодіння принципами творення художніх виробів, техніка різьблення та інструкції і якість столярної роботи.

Під час вивчення гуцульського різьбярства учні обов'язково відвідують майстерні сучасних народних майстрів рідного краю, художників-професіоналів – продовжувачів карпатської різьбярської традиції. Серед них – Петро Корпанюк, Микола Стринадюк, Мирослав Радиш, Василь Бович, Федір Гавриленко (Косів), Роман Бортейчук (Верховина), Галина Олійник (Вижниця), Павло Ягнюк (Рахів), Юрій Семчук (Космач), Віктор Клепацький (Путила) та ін. Знайомство з глибоко філософськими роботами сучасних майстрів дерев'яної графіки сприяє розширенню кругозору школярів про світ професій та впливає на їх професійне самовизначення. Адже сьогодні дизайнери, що працюють в галузі декоративно-прикладного мистецтва, все більше звертаються до народно-етнографічних джерел і автентичних зразків, зокрема гуцульського геометричного орнаменту, з метою ефективних розробок сучасних дизайн-проектів.

Неоціненне значення для формування повноцінних уявлень здобувачів освіти про художнє середовище гуцульського традиційного різьбярства мають навчальні екскурсії у місцеві музеї. Так, лише в Коломийському Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття зберігається більше як 500 експонатів – декоративних творів мистецької родини Шкрібляків-Корпанюків [5, с. 73].

У селі Яворів функціонують приватні садиба-музей родини Корпанюків та садиба-музей «Осередок родини Шкрібляків», які популяризують мистецтво гуцульського різьблення. Багато теплих слів записано у Книзі відгуків музею родини Корпанюків. Ось декілька із них: «Дякуємо Вам, родині славних талантів, за Вашу пребагату творчість, за цей «Храм Краси і Дива», за все, що Ви зробили і зробите в майбутньому для людей, для прийдешнього, для нашого талановитого співочого народу, для його звеличення і слави. Ваша слава, як наша народна пісня, не вмере, не загине.

Нехай Вашому талановитому роду ніколи не буде переводу», «Ми хотіли б бути хоч трохи Корпанюками» [10, с. 9].

Досліджуючи вплив народного мистецтва на професійне самовизначення молоді, науковець і видатний організатор освіти П. Лосюк слушно підкреслює: «Звичайно, не всі випускники шкіл, які вивчають декоративно-прикладне мистецтво, ідуть працювати або вчитись за профілями художніх промислів. Ніхто не ставить це за мету. На основі психодіагностики здібностей школярі залучаються до різних видів позаурочних занять. Але не даремно вони витратили час на уроках праці, вкладеної у звичайну побутову річ. Випускник, чутливий до краси праці, чутливий і до краси творчої діяльності, де йому доведеться трудитися» [15, с. 95].

Таким чином, завдяки зусиллям зацікавлених державних і громадських організацій, науково-практичній діяльності дослідників у галузі етнопедагогіки, мистецтвознавства, професійної освіти, музейної педагогіки закладено основи ґрунтового вивчення ДПМ у закладах освіти Гуцульського регіону.

Разом з тим, розвиток мистецької освіти та інтеграція ДПМ Гуцульщини в сучасні особистісно-орієнтовані технології навчання потребують більш наполегливих зусиль і підтримки з боку державних інституцій. З цією метою необхідно розширити регіональний етнографічний компонент у програмах профільного навчання здобувачів освіти, збільшити кількість годин трудового навчання у 5-9 класах ЗЗСО, урізноманітнити допрофесійну підготовку молоді, звернути більшу увагу на створення регіональних програм вивчення народного декоративного мистецтва. У багатьох навчальних закладах слід покращити матеріально-технічне забезпечення навчальних майстерень і робочих місць для опанування ДПМ.

Варто продовжити узагальнення і популяризацію кращого досвіду педагогів Гуцульщини по використанню виховних і пізнавальних можливостей народного мистецтва, залучення учнів до пошуково-краєзнавчої, етнографічно-експедиційної роботи в районах традиційних художніх промислів.

З метою сприяння практичній художньо-творчій діяльності здобувачів освіти та їх професійному самовизначенню потрібно

звернути увагу на організацію постійно діючих виставкових залів ДПМ у навчальних закладах, активніше стимулювати молодь до участі у проведенні етнофестивалів, свят, конкурсів, проектів. Слід докласти зусиль до дальшого розвитку культурно-мистецьких центрів і музеїв ДПМ як генераторів розвитку та відновлення етнокультури Гуцульщини.

Для розширення мистецького кругозору молоді, забезпечення навчально-методичної бази художньої освіти потрібно активізувати роботу по створенню енциклопедичних довідників, альбомів, збірників, хрестоматій, посібників та іншої довідкової літератури про сучасне українське декоративне мистецтво, досягнення народних майстрів та найкращі зразки автентичних виробів гуцульського декоративно-прикладного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вережак Г. Писанкарство в школі. *Хрестоматія з гуцульщинознавства* / автор передмови і упорядник П. Лосюк. Косів: Писаний Камінь. Снятин: Прут Принт, 2001. С. 442-447.
2. Григорук А. Народне мистецтво Гуцульщини в діяльнісно-розвивальній парадигмі сучасної допрофесійної художньої освіти. *Феномен українського художнього деревообробництва*. Івано-Франківськ, 2013. С. 27-34.
3. Єдина у своєму чині. *Галичина*: регіон. газета / засн.: Івано-Франківська обл. рада, труд. колектив редакції газети. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2018. № 33. с. 3.
4. Зузяк Л. Сяйво знань і таланту. *Верховинські вісті*: регіон. газета / засн.: Верховинська районна рада, колектив редакції газети. 1941, травень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2018. №20. с. 1-3.
5. Каркадим К. Унікальні документи доби. *Феномен українського художнього деревообробництва*. Івано-Франківськ, 2013. С. 67-73.
6. Концепція Нової української школи URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 09.12.2018).
7. Корпанюк В. Декоративно-прикладне мистецтво у гірській школі. *Вчені-горяни – гірській школі* / за заг. ред. П.

Лосюка. Косів: Писаний Камінь, 2018. С. 315-326.

8. Корпанюк В. Яворівська школа різьби по дереву. *Хрестоматія з гуцульщинознавства* / автор передмови і упорядник П. Лосюк. Косів: Писаний Камінь. Снятин: Прут Принт, 2001. С. 373-381.

9. Корпанюк В., Петрич Н., Рибенчук М. Орієнтовна програма для 2-4 класів початкової школи з гуцульщинознавства. *Вчені-горяни – гірській школі.* / за заг. ред. П. Лосюка. Косів: Писаний Камінь, 2018. С. 137-178.

10. Корпанюк М. Продовжувач славного роду. *Галичина: регіон. газета* / засн.: Івано-Франківська обл. рада, труд. колектив редакції газети. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2012. №70-71. С. 9.

11. Косівська дитяча школа мистецтв URL: <http://artschool.kosiv.org.ua/> (дата звернення: 08.12.2018).

12. Лазоришин І. Гуцульський фасон. *Галичина: регіон. газета* / засн.: Івано-Франківська обл. рада, труд. колектив редакції газети. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2017. №73. С. 9.

13. Лосюк П. На вістрі часу: освітньо-краєзнавчі статті. Косів: Писаний Камінь, 2016. 275 с.

14. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент як засіб формування ідентичності українця, громадянина-патріота України (на прикладі вивчення гуцульщинознавства). *Вчені-горяни – гірській школі* / за заг. ред. П. Лосюка. Косів: Писаний Камінь, 2018. С. 132-137.

15. Лосюк П. Ростимо народних умільців. *Феномен українського художнього деревообробництва.* Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. С. 82-96.

16. Молинь В. Яскрава постать у косівській кераміці. *Гуцульський край: регіон. газета* / засн.: Косівська район. рада, районна держ. адміністрація, колектив редакції. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2018. №22. С. 5.

17. Мончук О. Культурний ренесанс. *Галичина: регіон. газета* / засн.: Івано-Франківська обл. рада, труд. колектив редакції газети. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2018. №1-2. С. 5.

18. Музей писанкового розпису URL:

<http://hutsul.museum/pysanka/> (дата звернення: 09.12.2018).

19. Пожоджук Д. Писанка – символ України. *Гуцульський календар*. Верховина: Видавництво редакції журналу «Гуцульщина», 2002. С. 52-53.

20. Світ української вишивки. Феномен Георгія Гараса. Львів: МС, 2008. 180 с.

21. Семкіяш М. В плині віків. Івано-Франківськ: ІФО ІППО, 2015. 164 с.

22. Слободян О. Гончарні осередки та майстри Гуцульщини і Покуття ХІХ – ХХ ст. *Історія Гуцульщини* / за ред. М. Домашевського. Львів: Логос, 2001. Т. 6. С. 417-436.

23. Тугай Л. Село майстрів – Космач. *Галичина*: регіон. газета / засн.: Івано-Франківська обл. рада, труд. колектив редакції газети. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2012. №107. С. 8.

24. Хрестоматія з гуцульщинознавства: для загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та вищих навчальних закладів / автор передмови і упорядник П. Лосюк. Косів: Писаний Камінь. Снятин: Прут Принт, 2001. 656 с.

25. Янко Т. Гуцульські кахлі. *Історія Гуцульщини* / за ред. М. Домашевського. Львів: Логос, 2001. Т. 6. С. 436-446.

26. Ясінська О. Українська писанка дивує світ. *Писанка: літературно-мистецький альманах* / засн.: Верховинське районне об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка. 2000, травень. Чернівці, 2017. №1. С. 19-20.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Психолого-педагогічні засади і практичні аспекти доуніверситетської та післядипломної освіти: досвід і перспективи	4
Євтух Микола, Терентьева Наталія. ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ З НОВИМ ТИПОМ МИСЛЕННЯ	4
Хрущ Василь ДО ІСТОРІЇ ІНСТИТУТУ ПІСЛЯ-ДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ	40
Дічек Наталія. РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ОСВІТИ В ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ (1991-2010 рр.)	48
Нагорняк Михайло. ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ВЧИТЕЛІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ	62
Нагачевська Зіновія. ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ТА В ЗМІСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕПРЕЗЕНТАНТОК ЖІНОЧОГО РУХУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ	76
Джус Оксана. УКРАЇНСЬКА РЕАЛЬНА РЕФОРМОВАНА ГІМНАЗІЯ ПРИ УКРАЇНСЬКОМУ ВИСОКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ІМЕНІ М. ДРАГОМАНОВА У ПРАЗІ ЯК БАЗА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ: ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ КОНТЕКСТ	94
Коваль Вольга. АДЛЮСТРАВАННЕ ТРАДЫЦЫЙ ПЕДАГОГАЎ БЕЛАРУСКАЙ ДЫЯСПАРЫ Ў СУЧАСНАСЦІ	112
Орос Ільдико. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ (КІНЕЦЬ VI ст. – 1945 р. XX ст.)	120
Шевченко Світлана. РОЗВИТОК ШКІЛ З РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (1991-2010)	126
Прокопів Любов. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ І ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)	142

РОЗДІЛ II. Професійний розвиток і підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні	150
Оліяр Марія. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ОСОБИСТІСНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД	150
Червінська Інна. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ СПРЯМОВАНOSTІ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	169
Стинська Вікторія. ЦЕНТРИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СІМ'Ї ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	192
Штифурак Віра. ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО .	203
Паска Тарас. ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ГУЦУЛЬЩИНИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	210
Розділ III. Нова українська школа й інклюзивна освіта.	
Васянович Григорій, Будник Олена. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	241
Будник Олена. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.	258
Demény Piroska. LEGYEN A ZENE MINDENKIE! - HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKEK KÉSZSÉGFELLESZTÉSE	273
Шевченко Володимир. ВКЛЮЧЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	284
Малинович Лариса. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ КОМПЛЕКСНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ У	

ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД)295

РОЗДІЛ IV. Інформаційне забезпечення професійної підготовки педагогічних працівників.327

Мідак Лілія, Кравець Іван, Базюк Лілія, Буждиган Христина.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ЗА
ТЕХНОЛОГІЄЮ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ327

Наукове видання

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ:
УКРАЇНСЬКИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

ISBN 978-966-2716-33-7

В авторській редакції
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 19,77
Наклад 300 прим.

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.